

Side Unguentariumları Işığında Dinin Kapların Kullanım Alanları Üzerindeki Etkileri

Mehmet ÖZHANLI*
Murat FIRAT**

ÖZET

Anadolu'da çanak - çömlek yaklaşık M.Ö. 8. binden itibaren görülmeye başlar. Gelişen teknolojiyle birlikte çömlek üretiminde nitelik ve nicelik yönünden artış gözlenir. Bu süreçte, toplumdaki yönetim ve dinsel değişim, mimari ve diğer alanlarda olduğu gibi seramiklerinde kullanım alanlarına yansımıştır. Side Geç Antik Çağ unguentariumları ışığında toplumdaki sosyal, siyasal ve özellikle dinsel değişikliklerin kullanılan malzemeler üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri'nde yaygın olan unguentariumların Anadolu'daki genel dağılımlarına bakılarak, bu kap türünün Hıristiyanlık sonrası kullanım alanlarının nasıl değiştiği anlatılmaya çalışılmıştır. Unguentariumlar, Geç Antik Çağ'da Hıristiyanlık inancına uygun bir işlevle yeniden ortaya çıkmış ve oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Hellenistik ve Erken Roma Dönemi'nde yoğunlukla Nekropollerde bulunan unguentariumlar, Hıristiyanlıkla birlikte Metropol olan ya da Piskoposluk merkezlerinin bulunduğu kentlerde, kutsal alanlarda ve günlük hayatın geçtiği mekânlarda ele geçmiştir. Hıristiyanlık öncesi var olan bu kap türü Hıristiyanlıkla birlikte o dinin inancına uygun parfümeri ve daha çok kutsal sıvıların taşınmasında kullanılmaya başlanmıştır. Sadece unguentariumlar değil diğer seramiklerin de işlevleri, sosyal siyasal ve dinsel yeniliklerle birlikte değişmiştir.

Anatar Kelimeler: *Side, Unguentarium, Din*

In the light of the unguentariums of Side, the effect of religion over the usage of pots

ABSTRACT

In Anatolia, pottery have began to be produced since B.C. 8 thousands. With the improved technology, the production of pottery becomes well-qualified and begins to increase. As the change of administration in societies and religious change affect architecture and other fields, they also change the uses of ceramic. In the light of the unguentariums of Side Late Antic Era, the effect of social, political and especially religious changes in societies over the usage of materials is introduced. In Anatolia, considering the general distribution of unguentariums, which are common in the Hellenistic and Early Roman Era, how the usage of this kind of cases/pots are changed after Christianity is tried to be explained. Unguentariums appeared again in the Late Antique Era in an acceptable form for Christianity and expanded to a quite wide area/geography. Existed densely in Nekropolises in Hellenistic and Early Roman Era, unguentariums are found in the cities that became metropolises with Christianity or

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 32260 Çünür/ISPARTA e-mail: ozhanli@fef.sdu.edu.tr.

** Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 32260 Çünür/ISPARTA e-mail: muratfirat@sdu.edu.tr.

dioceses, in the holy areas and in the life spaces. This kind of pots that existed before Christianity, began to be used to keep the perfumes that were appropriate for the religious belief and to keep the sacred things. The function of both the unguentarium and other ceramics are varied with social, political and religious changes.

Key Words: *Side, Unguentarium, Religion*

Anadolu'da çanak - çömlekleli Neolitik Dönem, şimdilik yaklaşık M.Ö. 8. binden itibaren başlatılır. İnsanlar, bu dönemde konutlarında yapı malzemesi, inançlarında idol, günlük kullanımda kap kacak ve ürün elde etmek için toprağı kullandılar. Erken dönemlerde kabaca şekillendirilmiş basit formlarla ortaya çıkan seramikler, zamanla daha ince bir işçilikle yapıldı ve kullanım alanları çeşitlendi. Sosyal yaşantının gelişip değişmesi, bilgi birikiminin artması ve teknolojinin ilerlemesi ile gittikçe karmaşık ve de nitelikli bir işçilikle yapılan seramikler günlük kullanım kapları dışında dini törenlerde, depolamada ve mezar olarak işlev görmeye başladı. İhtiyaçlar icatları doğurur sözünün doğruluk sağlamasını yaparcasına her geçen zamanda ihtiyaçlara göre farklı tipte kaplar ve farklı formlar ortaya çıkmıştır. Kalkolitik ve Tunç Çağları'nda metal kaplara öykünen seramik ustası metalimsi formda kaplar yaparken Demir Çağın başında geometrik bezeli kaplar moda olmuştur. Toplumlar arası ilişkiler, etkileşim ve kullanılan yapımların tekniklerinin çeşitlenmesi de seramik üretimini gelişkin bir düzeye ulaştırmıştır. Teknoloji, kapların çeşitlenmesini sağlarken; toplumdaki sosyal ve dinsel değişimler de kapların kullanım alanları değiştirmiştir. Özellikle Orientalizan Dönem (M.Ö. 700 – 600), Hellen seramik sanatında büyük bir çıkış açmış; ilkin Korinth Atölyesi'nde Siyah Figür ve sonra Attika Atölyesi'nde Kırmızı Figür tekniğinin ortaya çıkmasının alt yapısını hazırlayarak seramiğin çok önemli bir sanat dalı haline gelmesini sağlamıştır. Klasik Dönem (M.Ö. 480 – 330) girdiğimizde Hellen sanatı doruğa çıkarak klasikleşmiştir. Hellen sanatının etkileri Hellenistik Dönem ve Roma Döneminde de etkilerini sürdürmüş Hıristiyanlık inancıyla birlikte değişime uğramıştır. Dinin sanat üzerinde büyük bir etkisi vardır. Eski gelenek ve sanat tamamen terk edilemez, ancak yenilikler yapılır ve var olana farklı anlamlar yüklenir. Bu çalışmada üzerinde durulmak istenen nokta, Side Geç Antik Dönem unguentariumları ışığında toplumdaki sosyal, siyasal ve özellikle dinsel değişikliklerin kullanılan malzeme üzerindeki değişikliklerinin irdelenmesidir. Hellenistik ve Erken Roma Dönemlerinde yaygın olan unguentariumların Anadolu'daki genel dağılımlarına bakılarak, bu kap türünün Hıristiyanlık sonrası kullanım alanlarına bir bakış getirilmeye çalışılacaktır.

Arkeolojik kazılarda çalışılan alanın tarihlenmesine en çok yardımcı olan kap çeşitlerinden bir tanesi unguentariumlardır. Sözlüklerde bu kaplar için aşağıdaki farklı tanımlamalar görülür: “Ortasında bir şişkinliğe sahip küçük boru şeklinde kaba bir çeşit antik kap. Helenistik Yunan yerleşmelerinde görülür, ancak M.Ö. 7. yüzyılın başlarında başka yerlerde de görüldüğünden kaynaklarda bahsedilmektedir. Lakrymatorium ve balsamarium da diğer adlarıdır¹”. “Latince ‘unguenta’, ‘yağlar’ demektir. Unguentarium ise, kokulu yağ taşıyan küçük,

¹ Saltuk, S., *Arkeoloji Sözlüğü*, 1990, s.161. Uzun bir dönem, özellikle de mezarlarda bulunduğundan, unguentariumların, cenaze törenlerinde ölünün yakınlarının ve yas tutmak için kiralanan ağlayıcıların gözyaşlarının toplandığı, sonra da mezara ölü hediyesi olarak bırakıldığı düşünüldüğünden, arkeoloji biliminde unguentariumlara “gözyaşı şişesi” de denmektedir.

dar boyunlu kaplara verilen addır².” M.Ö. 4. yüzyılda ortaya çıktığı düşünülen bu kap M.S. 7 yüzyıla dek form değişikliklerine uğrayarak kullanılmıştır³. İlk ortaya çıktıklarında testi formu gibi yuvarlak karınlı, uzun boyunlu ve düz kaideleri olan unguentariumların testilerden farklı olarak kulpları yoktur. Hellenistik Dönem’de “iğ formulu” Roma Dönemi’nde ise “torba formulu” ve boylarının giderek uzadığı belirtilmektedir⁴. M.Ö. 6. yüzyılın başlarında “Ampulla”⁵ olarak isimlendirilen unguentariumlar kadesiz, uzun - ince gövdeye ve çok uzun olamayan boyun ile geniş olmayan bir ağza sahiptir⁶. Bu kap türü başta mezarlar olmak üzere Antik Kentlerin çok farklı alanlarından ele geçmektedir.

Son yıllarda bir çok kentte (Atina Agorası, İstanbul, Ephesos, Patara, Kibyra, Pisidia Antiokheiası, Perge, Gazze vb.) çok sayıda M.S. 5., 6. ve 7. yüzyıllara tarihlenen unguentariumun açığa çıkarılması dikkatleri bu kaplar üzerine çekmiştir. Unguentariumun uğradığı form değişiklikleri, kullanıldığı alanlar çok sayıda yayına konu olmuştur⁷. Ancak, yoğunlukla Hellenistik ve Roma Dönemleri’ne ait olanlar

² Er, Y., *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, 2004, s.369.

³ Dottwerweich, U., “Unguentarien mit kuppelförmiger Mündung aus Knidos”, U Mandel - R. Özgan vd. (ed.) *Knidos Studien, Band 1*, 1999, s.1-15.

⁴ Doterweich, *Unguentarien mit...*, s.1 - 15.

⁵ Smith, W., *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, London, 1870, s.91.

⁶ Hayes, J. W., “A New Type of Early Christian Ampulla”, *BSA* 66, 1971, s. 243-248.

⁷ Davidson G. R. *The Minor Objects, Corinth XII, Princeton, New Jersey, 1952*; Robinson, H. S., *The Pottery of the Roman Period, Athenian Agora V*, Princeton, 1959; Hayes 1971; Riley, J., “Coarse Pottery”, Lloyd, J. A., (ed.), *Excavations at Sidi Khebis, Benghazi (Berenice) 2, Libya Antiqua Suppl. 5*, Tripoli, 1979; Diederichs, C., *Céramiques Hellénistiques, Romaines et Byzantines, Salamine de Chypre IX*, Paris, 1980; Grünwald, M., “Kleinfunde aus den Kenotaphgrabungen 1973 und 1974”, J. Ganzert (Hrsg.), *Das Kenotaph Für Gaius Caesar in Limyra, IstForsch* 35 (1984), s.23-64; Mitsopoulos-Leon, V., “Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos Kleinfunde. 1.Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit, FiE 9/2/2, Wien 1991; Degeest, R., “Some Late Roman Unguentaria in Sagalassos”, M. Waelkens, J. Poblome (ed.), *Sagalassos II. Report on the Third Excavation Campaign of 1992, Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 6*, Leuven: Leuven University Press, 1993; Baldoni, D. – C. Franco, “Unguentaria tardoantichi di Iasos”, *RdA* XIX, 1995, s.121-128; Rautman, M. L., “Two Late Roman Wells at Sardis”, *The Annual of the American Schools of Oriental Research* 53 (1995), s.37-84; Gassner, V., *Das Südtor der Tetragnos-Agora: Keramik und Kleinfunde*, FiE 13/1/1, Wien, 1997 Eisenmenger, U. - Zäh, A., “Ampullae tardoantiche dell’Asia Minore Nuovi esempi da Knido e Limyra”, *Quaderni Friulani di Archeologia* IX (1999) s.113-130; Firat, N., Perge Konut Alanı Keramiği (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, 1999; Degeest, R. - R. Ottenburgs - H. Kucha - W. Viaene - P. Degryse - M. Waelkens, “The Late Roman unguentaria of Sagalassos”, *BaBesch* 74 (1999), s.247-262; Vroom, J., “The Late Roman - Early Byzantine Finds from the Excavations at the Eastern City of Limyra”, şurada: J. Borchardt, “Bericht der Grabungskampagne in Limyra 1997”, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 20/2 (1998), s.143-145; Cottica, D., “Unguentari tardo antichi dal Martyrion di Hierapolis, Turchia”, *MÉFRA* 112/2 (2000), 999-1021; Lochner, S. R. Sauer - R. Linke, “Late Roman Unguentaria - A Contribution to Early Byzantine Wares From the View of Ephesus”, *Proceedings of the First International Conference on Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry (Barcelona, 14-16 March 2002)*, *BAR International Series 1340*, 2005, 647-654; Metaxas, S., “Frühbyzantinische Ampullen und Amphoriskoi aus Ephesos”, F. Krinzinger (Hrsg.), *Spätantike und mittelalterliche Keramik aus Ephesos (Archaeologische Forschungen 13)*, Wien, 2005, s.67-123; Türker, A. Ç., “Myra’da Aziz Nikolaos’un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar”, *Adalya* VIII (2005), s.311-328; Laflı, E., “Spätantik-frühbyzantinischen Tonunguentarien Aus Seleukeia Sidēra in Psidien (Südwesttürkei)”, *Proceedings of the First International Conference on Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry (Barcelona, 14-16 March 2002)*, *BAR International Series 1340*, 2005, s.667-679; Laflı, E., “Erster Vorläufiger Bericht Über Die Römisch-Kaiserzeitlichen und Spätantiken Keramikfunde Aus Antiochia in Psidien: Spätantik-Frühbyzantinischen Tonunguentarien”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 21/2, s.175-188; DüNDAR, E., *Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları*

üzerinde durulmuş, Geç Antik Dönem unguentariumları yeterince değerlendirilmemiştir⁸. Bu unguentariumlar uzun ince gövdeli, gövdeden hafif yivle ayrılan kısa boyunlu ve boru ağza sahiptir. Hayes tarafından “Geç Roma Unguentariumları”⁹ olarak isimlendirilen bu kaplar, M.S. 6. yüzyıl başlarından itibaren tüm Akdeniz havzasına yayılmıştır¹⁰. Hayes’in yaklaşık olarak 18 – 21 cm. arası diye belirttiği¹¹ bu formun yükseklikleri 30 – 35 cm. ye kadar çıkmaktadır¹². Kalın ve güçlü yapılarıyla dikkat çeken kapların iç yüzlerinde belirgin çark ve yiv izleri vardır. Dış yüzeyleri yivlendirilmiş örneklerle de rastlanır¹³. Son yıllarda bu kaplar hakkındaki yayınlarda artış olmuştur. Ancak, yayınlara bakıldığında Hayes’in bu kaplar için çizdiği çerçeve kullanılmış ve onun dışına pek çıkılmamıştır.

2006 yılında Antik Side Tiyatrosu Kazıları’nda yapılan çalışmalarda Agoranın güney doğu köşesinde bir grup unguentarium ele geçmiştir¹⁴. 2007 yılı kazı sezonunda yapılan depo çalışmalarında da önceki yıllarda açığa çıkarılmış çok sayıda unguentariumun olduğu görüldü¹⁵. Unguentariumlar ile ilgili yayınlar tekrar gözden geçirildiğinde bu kap türünün M.S. 5 yüzyıldan itibaren tekrar yoğun biçimde kullanıldığı ve kullanım alanı ile ilgili bir birine benzer şeylerin yazılmış olduğu görülmüştür¹⁶. Hıristiyanlık dininin etkin olmasının kabın tekrar ortaya çıkışına ve farklı alanda kullanılmasına sebep olması üzerinde hiç durulmamıştır.

Unguentariumların, ilk yapılış gerekçesi tam olarak bilinmese de birçok kente yapılan kazılarda buluntu yerinin mezarların olması bir fikir vermektedir. Özellikle Hellenistik Dönem’de bu kabın sıklıkla mezar hediyesi olarak mezarlara konduğu görülmüştür. Ölenin kişisel eşyaları dışında akraba ve dostları tarafından da değerli hediyeler mezara bırakılıyordu. Unguentariumlara değerli yağlar, parfüm ve krem gibi malzeme konulmakta¹⁷ ve kaplar mezara hediye olarak sunulmakta idi. Roma

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2006; Özüdoğru Ş. - Dündar E., “Kıbrıs Geç Roma – Erken Doğu Roma Dönemi Mühürlü Unguentariumları”, *Olba XV* (2007), s.145 -178; Özhanlı M. - Şen, Z., “Side’den “Geç Roma Unguentariumları”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi X* (2007/2),s.141 – 155.

⁸ Bu konuda yapılan yayınlarda da son yıllarda artış olmuştur; Bkz., dip not 7.

⁹ Hayes *A New Type...*, s.243; Unguentariumların tarihleri dikkate alındığında “Geç Roma Unguentariumları” ismi uygun değildir. Hayes verdiği bu isim konuyu çalışan diğer araştırmacılar tarafından da kullanılmıştır. İsim, dönemi değil malzemeyi tanımlama anlamındadır. Bundan dolayı bu isim tercih edilmiştir.

¹⁰ Riley, *The Pottery...*, s.363; Fırat, *Perge Konut...*, s.93.

¹¹ Hayes, *A New Type...*, s.243.

¹² Fırat *Perge Konut...*, s.92; Şimşek, C. - Duman, B., “Laudikeia’da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları”, *Adalya X*, 2007, s.287.

¹³ Robinson, *Agora...*, s.118, lev. 34.

¹⁴ Özhanlı - Şen, *Side’den Geç...*, s.141-155.

¹⁵ Konuyu bu kaplar oluşturmaktadır.

¹⁶ Hayes, *A New Type...*, s.247; Fırat *Perge Konut...*, s.43; Türker, A. Ç., *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında (1989-2000) Ortaya Çıkarılan Bizans Dönemi Sırsız Seramikleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2004, s.90; Türker, A. Ç., “Myra’da Aziz Nikolaos’un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar”, *Adalya VIII*, 2005, s.312; Ötügen, S. Y., “Likya Bölgesi’ndeki Kazı ve Yüzey Araştırmaları Çerçevesinde Ortaçağ Seramikleri”, *Adalya VI*, 2003, s.240; Özüdoğru – Dündar, *Kıbrıs Geç Roma...*, s.150; Şimşek, C. - Duman, B., “Laudikeia’da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları”, *Adalya X*, 2007, s.286.

¹⁷ Tıpta kullanılan çeşitli bitkilere ve bu bitkilerden elde edilen krem ya da sıvı ürüne “unguentum”, kokulu bitkilere ise “unguenta” adı verilmektedir. Ayrıca bir mezar yazıtından “unguentarius” kelimesinin parfüm üreticisi anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Unguentarium terimi bu kapların antik dönemdeki adı değildir. İçlerine konan ürünlerden dolayı bu kaplara unguentarium ismi verilmiş olmalıdır. Bu isim ilk

Dönemi'nde de konutlar dışında aynı şekilde mezarlarda açığa çıkması hediye düşüncesinin devam ettiğini göstermektedir. Unguentariumların, Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde kullanım alanları aynı olsa da kabın formu Hellenistik Dönem'de iç, Roma Döneminde torba şeklinde yapılmıştır¹⁸. Roma dünyasında Hıristiyanlık resmi din olarak kabul edilene kadar Roma sanatının bütün alanlarında eski gelenekler devam etmiştir. Ancak, Hıristiyanlık iyice yayıldıktan sonra Roma sanatında başta mimari olmak üzere her alanda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Romalıların Tanrıları ve kendileri için yaptığı tapınaklar ve oldukça lüks konutların yerini daha sade yapılar almıştır. Tapınaklar terk edilerek Hıristiyanlık inancına uygun yeni bir ibadethane türü ortaya konmuştur. Toplumlardaki bu sosyal, siyasal ve dinsel değişim sanatın bütün dallarına yansımıştır. Eski geleneklerin devam etmesinin yanı sıra yukarıda da belirtildiği gibi yeni gelenekler de eklenmiştir. Halkın en çok kullandığı malzeme olmasından dolayı değişen yönetim ve inançlar seramik sanatında eski formların kullanılmasını engelleyememiştir. Ancak, kaplar yeni inancın uygun gördüğü alanlarda kullanılmaya başlanmış ve bazı yeni formlar ortaya çıkmıştır. Konuyu oluşturan unguentariumlar ise form olarak eskinin devamı gibi, fakat kullanım alanları değişmiştir. Hellenistik ve Hıristiyanlık öncesi Roma Dönemleri'nden genellikle mezarlardan ele geçen unguentariumların, Hıristiyanlık sonrası konutlarda, dükkânlarda ve dini yapılarda açığa çıkması kabın günlük hayatta daha sık kullanıldığını tanıtır¹⁹. Örneğin, Laodikeia'da yapılan kazılarda bu kap türünün Hamam, Çeşme, Tiyatro ve Tapınak gibi günlük insan trafiğinin oldukça yoğun olduğu farklı alanlarda açığa çıkarıldığı görülmüştür²⁰. Kentlerin farklı mekânlarında unguentariumların çok sayıda bulunması bu kabın Geç Antik Çağ'da hemen her kentte yoğun kullanıldığına işaret etmektedir. Kazı çalışması yapılan bütün kentlerde Geç Roma Unguentariumları açığa çıkarılmıştır. Bu kentlerden bazıları: Atina²¹, Bengehazi²², Samos²³, Salamis²⁴, Berenike²⁵, Caesarea²⁶, Constantinapolis²⁷, Sagalassos²⁸, Limyra²⁹, Myra³⁰, Ksanthos³¹,

kez 20. yüzyıl başlarında Kartaca'da kazı yapan Fransız arkeologlar tarafından kullanılmıştır. Smith, *Dictionary of...*, s.1214.

¹⁸ Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde aynı kabın farklı formda yapılmış olması kültürlerin kendi düşüncelerini sanata yansıttıkları ve özgün eserler ortaya koymaya çalıştıklarına işaret etmektedir.

¹⁹ Türker, *Demre-Myra Azî.ç...*, s.90; Türker, *Myra'da Azîç Nikolaos'un Yağ...*, s.312; Ötügen, *Likya Bölgesi'ndeki...*, s.240, Res. 9. Selanik Hagios Orphanes Kilisesi'nde Aziz Nikolaos'un "Deniz Mucizesi"nin betimlendiği resimde, Myra'da 2, Tip'te incelenen Geç Roma unguentariumu dikkat çeker ve bunların Aziz Nikolaos'un yağ kültü ile ilgili kaplar olduğu düşünülür. Aziz Nikolaos'un yağ kültü için bkz. Türker, *Demre-Myra Azî.ç...*, s.90.

²⁰ Şimşek – Duman, *Laodikeia'da Bulunan...*, s.286. Buluntu yerleri: Suriye Caddesi, Merkezi Hamam, Septimius Severus Çeşmesi, Batı Tiyatrosu ve Tapınak A.

²¹ Robinson, *Agora V...*, s.118, Lev. 34, M369.

²² Riley, *Coarse Pottery...*, s.363.

²³ Isler, H. P., "Heraion von Samos: Eine Frühbyzantinische Zisterne", *AM* 84, 1961, s. 211, Abb. 28.

²⁴ Diederichs, C., *Céramiques Hellénistiques, Romaines et Byzantines, Salamine de Chypre IX*, Paris, 1980, s.47, Lev. 16-17, no. 171.

²⁵ Riley, *Coarse Pottery...*, s.363.

²⁶ Riley, J., "The Pottery From the First Session of Excavation in the Caesarea Hippodrome", *BASOR* 218, 1975, s.36-37, no. 39-40.

²⁷ Hayes, J. W., "A Seventh-Century Pottery Group", *DOP* 22, 1968, s.212, 214.

²⁸ Degeest, *Some Late...*, s.183-189; Degeest, R., *The Common Wares of Sagalassos, Typology and Chronology, Studies in Eastern Mediterranean Archaeology 3*, Turnhout, 2000, s.173, 389, Res. 223, 222.

Perge³², Ephesos³³, Aphrodisias³⁴, Hierapolis³⁵, Sardis³⁶, Patara³⁷, Kibyra³⁸, Laodikea³⁹, Pisidia Antiokheiası⁴⁰, Seleukeia Sidera⁴¹ ve Side'dir⁴². Bu kadar farklı kentlerde çok sayıda bulunan kabın üretim yeri olarak Ürdün Diban⁴³ ve Filistin gibi bölgeler üzerinde durulmuş ve gerekçe olarak ta, kutsal topraklardaki kaynaklardan elde edilen suyun ve yağın taşınması gösterilmiştir⁴⁴. Ancak, Anadolu'da birçok kentte unguentariumların yoğun olarak ortaya çıkması bu görüşü geçersiz kılmıştır⁴⁵.

Hıristiyanlık dinin resmi olarak kabul görmesiyle bazı kentler önemini yitirirken bazı yeni önemli dini merkezler ortaya çıkmıştır. Örneğin Anadolu'nun en eski yedi kilisesinin bulunduğu Ephesos, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardis, Philedelphia ve Laodikeia gibi kentler oldukça ön plana çıkmış; Pisidia Antiokheiası, Tarsus, Milet, Constantinopolis, Kolossai, Hieropolis ve Myra (Demre) gibi kentler de Hıristiyanlarca kutsal kabul edilmişlerdir⁴⁶. Haç merkezi olarak ziyaret edilen bu kentlerde kutsal kabul edilen su vb. malzemeleri taşımak için unguentariumlar kullanılmıştır. Myra (Demre) Aziz Nikolaos kilisesinde ele geçen bu kaplara kutsal mür yağı konulduğunun anlaşılması⁴⁷, kabın kullanım alanının Hıristiyanlık inancıyla Helenistik ve Roma

²⁹ Vroom, *The Late Roman...*, s.143-145 Eisenmenger, U., "Late Roman Pottery in Limyra (Lycia)", C. Abadie-Reynal (ed.), *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, Varia Anatolica XV* (2003), s.195, Lev. CIX, no. 6.

³⁰ Türker, *Myra'da Aziz Nikolaos'un Yağ...*, Res. 8, no. 1-10.

³¹ Des Courtils, J., "Ksanthos, Rapport Sur La Campagne De 2000", *Anatolia Antiqua* 9, 2001, Res. 18, 2000 Acro 32, 37, Res. 20; Des Courtils, J. - D. Laroche, "Ksanthos et le Letoon. Rapport sur la Campagne de 1999", *Anatolia Antiqua* 8, 2000, s.347-348, Res. 12-13.

³² Fırat, N., "Perge Konut Alanı Kullanım Keramiği", C. Abadie-Reynal (ed.), *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, Varia Anatolica XV*, 2003, s. 94, Lev. LXVII, Res. 1; Atik, N., *Die Keramik aus den Südtürmen von Perge, IstMitt. Beiheft 40*, Res. 76, no. 404-407.

³³ Gassner, *Das Südtor...*, s.171-172, Lev. 56. 709; malzemeler için İ.S. 450 – 600 arası önerilir. Lohner – Sauer – Linke, *Late Roman Unguentaria...*, Res. 1, no. 3-4; Mitsopoulos-Leon, V., "Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos Kleifunde. 1.Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit, *FiE* 9/2/2, Wien, 1991, s.153, Lev. 220, O 53 - 54.

³⁴ Tulay, A. S., "Aphrodisias Müzesi Bahçesi Kurtarma Kazısı-1990", *Müze Kurtarma Kazıları Semineri II*, 29-30 Nisan 1991 Ankara, 1992, s.165, Res. 23.

³⁵ Cottica, D., "Ceramiche Bizantine Dipinte ed Unguentari tardo antichi dalla 'Casa dei Capitelli Ionici' a Hierapolis", *RdA XXI*, 1998, s.81-90, Res. 6, no. 12-2; Cottica, D., "Unguentari tardo antichi dal Martyrion di Hierapolis, Turchia", *Mélanges de L. Française de Rome, Antiquité* 112/2, 2000, Res. 1, no. 1-17.

³⁶ Rautman, M. L., "Two Late Roman Wells at Sardis", *The Annual of the American Schools of Oriental Research* 53, 1995, s.37- 84, Res. 8, 1.28, 1.29, Res. 16, 2.84.

³⁷ Dündar, E., *Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2006, s.56 vd.

³⁸ Özüdoğru – Dündar, *Kibyra Geç Roma...*, s.145 - 178.

³⁹ Şimşek – Duman, *Laodikeia'da Bulunan...*, s.285 – 307.

⁴⁰ Laflı, *Erster Vorläufiger...*, s.175 vd.

⁴¹ Laflı, *Spätantik-frühbyzantinischen...*, s.667 vd.

⁴² Özhanlı - Şen, *Side'den Geç...*, s.143 – 155. Burada ismini belirtmediğimiz diğer Antik Kentlerde de bu kap türü vardır.

⁴³ Hayes, *A New Type...*, s.246, dn. 16.

⁴⁴ Hayes, *A New Type...*, s.246.

⁴⁵ Atik, *Die Keramik...*, s.180 – 181; Degeest vd., *The Late Roman...*, s.247; Özüdoğru – Dündar, *Kibyra Geç Roma...*, s.151; Özhanlı - Şen, *Side'den Geç...*, s.145, 146; Şimşek – Duman, *Laodikeia'da Bulunan...*, s.295.

⁴⁶ Blake, E. C. - Edmonds, A. G., *Biblical Sites in Turkey*, 1998, s.117 - 141.

⁴⁷ Ötügen, *Likya Bölgesi'ndeki...*, s.240, Res. 9; Türker, *Myra'da Aziz Nikolaos'un Yağ...*, s.315, Res. 8 - 9.

Dönemlerinden farklılaştığını göstermektedir. Özellikle Piskoposluk merkezlerinde bu kaplar çok sayıda ele geçmiş olması ve unguentariumların bazılarının alt bölümlerinde bulunan dairesel ya da dikdörtgen bir alan içine basılmış monogramlar, bu kapların Hıristiyanlık inancına uygun kullanıldıkları görüşünü desteklemektedir⁴⁸. Perge Stadiumu tonozlu mekânlarında bulunan bir unguentarium üzerindeki monogramda “Piskopos Severianos”un adı⁴⁹ ve Rodos’ta ele geçen başka bir örnek üzerinde de “Piskopos Severianos’a ait”⁵⁰ yazısı, kaplarda kutsal sayılan şeylerin taşındığını belgelemektedir. Myra’daki bir örnek üzerindeki “Meryem yardım et” sözcükleri⁵¹ de bu kaplarda taşınan madenini şifalı olacağı düşünülerek şifa getirmesi dilenmektedir.

Bu güne dek yapılarına araştırmalara bakıldığında Genç Antik Çağ Unguentariumlarının dinsel amaçlı kullanıldığı olasılığının ağır bastığı görülecektir. Kapların içine bitkisel yağ, bitkisel esans, zeytinyağı ya da kutsal su konulduğu düşünülmektedir⁵². Laodikeia’da ele geçen unguentariumların içinde tortulaşmış kalıntıların yapılan analizlerinde organik olduğu sonucunun çıkmış olması da bu görüşü desteklemektedir⁵³. Hıristiyanlık inancıyla birlikte unguentariumlar içerisinde taşınan madde tamamen tedaviye dönük dinsel bir işlev kazanmışlardır⁵⁴. Side Geç Antik Çağ unguentariumları da aynı işlevde kullanılmış olmalıdır. Kaplar, yoğunlukla dükkân, konut ve hamam gibi günlük insan trafiğinin yoğun olduğu mekânlarda açığa çıkarılmıştır. Bulunan unguentariumların tarihlendiği M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda⁵⁵, Side “metropolis” ve dini anlamda Doğu Pamphylia metropolitliğinin başkenti durumundadır⁵⁶. Bir liman kenti olan Side’ye hem denizde hem de karadan gelen tüccar ve ziyaretçiler canlı bir pazar oluşturuyorlardı. Sideliler ve kente gelenler kutsal su, şifa ve parfümeri maddeler konan unguentariumları beğeniyle almış olmalıdır.

Toparlamak gerekirse Geç Antik Çağ’da geniş bir coğrafya yayılmış olan unguentariumlar Hıristiyanlık inancına uygu bir işlevle yeniden ortaya çıkmıştır. Hellenistik ve Erken Roma Dönemlerinde yoğunlukla Nekropoller de bulunan

⁴⁸ Monogramlar kabartma şeklinde tek harf, figür veya birkaç harften oluşabilir. İsmi tam olarak okunabildiği örneklerin yanı sıra hayvan figürü betimlenenleri de mevcuttur. Hayes, *A New Type...*, s.244, Fig. 2.

⁴⁹ Firat, *Perge Konut Alanı...*, s.93.

⁵⁰ Gruenbart, M. – S. Lochner-Metaxas, “Stempel(n) in Byzanz”, W. Hörandner – J. Koder – M. Stassinopoulou (Hrsg.), *Wiener Byzantinistik und Neogräzistik. Beiträge zum Symposium 40 Jahre Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien im Gedenken an Herbert Hunger. Wien 4.-7. Dezember 2002.* (Byzantina et Neograeca Vondobonensa 24). Wien, 2004, s.181, Abb. 2; Hayes, *A New Type...*, s.244, dn. 6.

⁵¹ Türker, *Demre-Myra Aziz...*, s.284-285, Kat. No. 240; Türker, *Myra’da Aziz Nikolaos’un Yağ...*, s.315, Res. 8, no. 2; Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları”, *Adalya VIII*, 2005, s.270, 284, Res. 10; Iassos’ta bulunan örnek üzerinde de “EPACINOY EΠICKOΠIOY” okunmuştur: bk. Baldoni – Franco, *Unguentaria taroantichi...*, s.124, Fig. 3, 5, no. 29.

⁵² Hayes, *A New Type...*, s.244; Mitsopoulos – Leon, *Die Basilika...*, s.150; Gassner, *Das Südtor...*, s.171; Eisenmenger, *Late Roman...*, s.195; Ötügen, *Likya Bölgesi’ndeki...*, s.240; – Dündar, *Kibyra Geç Roma...*, s.150; Özhanlı - Şen, *Side’den Geç...*, s.145.

⁵³ Şimşek – Duman, *Laudikeia’da Bulunan...*, s.296.

⁵⁴ Kabın kullanım alanıyla ilgili diğer görüşleri Şimşek oldukça iyi özetlemiştir. Bundan dolayı burada tekrar edilmeyecektir. Bkz. Şimşek – Duman, *Laudikeia’da Bulunan...*, s.296.

⁵⁵ Özhanlı - Şen, *Side’den Geç...*, s.146.

⁵⁶ Mansel, A. M., “Side 1947 - 1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları”, *Kazı sonuçları Toplantısı*, 1978, s.16.

unguentariumlar, Hıristiyanlıkla birlikte Metropol olan ya da Piskoposluk merkezlerinin bulunduğu kentlerde, Myra'daki Aziz Nikolaos kutsal alanında olduğu gibi, aziz şehitliklerin de ve günlük hayatın geçtiği mekânlarda ele geçmiştir.

Katalog

Side Antik Tiyatrosu Kazısı 2007 yılı çalışmaları çerçevesinde kazı deposu yeniden düzenlendi. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda daha önceki kazı sezonlarında ele geçmiş olan bir grup unguentarium bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Unguentarium grubu içerisinde seçilen 41 eser bu çalışmada değerlendirildi. Eserlerden hiçbiri tam olarak ele geçmemiştir. Bu örneklerden altı tanesi mühürlüdür (Kat. No. 1-5, 13). Eserlerin üzerinde farklı oranlarda aşağı doğru akmış olan boya kalıntıları görülmektedir. Koyu kırmızımsı renk en yoğun olarak kullanılan boyadır. Hamur renkleri de değişkenlik gösterir. Sarımsı kırmızıdan yanmanın etkisiyle koyu griye dönüşmüş olan bir renk yelpazesi gözlenmiştir.

Eserler farklı tiplerde çekilmişlerdir: Kat. No. 1-8, 16, 21'de olduğu üzere düz dipli; Kat. No. 20, 22'dekiler gibi sivri dipli; Kat. No. 9-10'dakiler gibi hafif yuvarlatılmış dipli ya da Kat. No. 32'deki gibi amphora dipli olmak üzere.

Çalışılan eserler arasında hatalı üretime işaret eden unguentariumlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında özellikle Kat. No. 25 ve 38 dikkat çekicidir. Her iki eserde de astar aşırı pişirmeden dolayı koyu gri bir tona ulaşmış ve ayrıca eser üzerinde çatlaklar oluşmuştur.

Çalışmamıza eserlerin tamamının çizimleri ve ayrıca tek tek fotoğrafları eklenmiştir. Son resimde ise mühürlü örnekler toplu halde gösterilmektedir.

Kat. No. 1

Çiz. No. 1

Ölçüleri:

h: 9.6 cm. r: 1.0 cm.

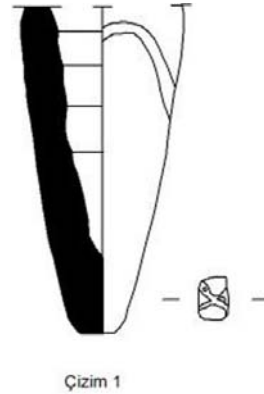
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

A.R.: 7.5 YR 2/0 (siyah)

Kat. No. 2

Çiz. No. 2

Ölçüleri:

h: 8.7 cm. r: 1.0 cm.

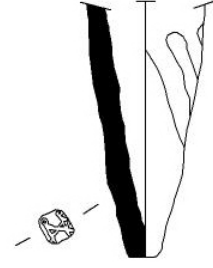
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

A.R.: 7.5 YR 2/0 (siyah)

Çizim 2

Kat. No. 3

Çiz. No. 3

Ölçüleri:

h: 8.7 cm. r: 1.3 cm.

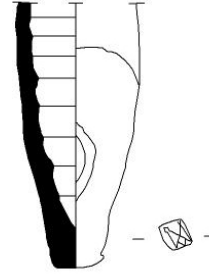
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve küçük taşçıklı sert hamur.

H.R.: 5 YR 5/6 (sarımsı kırmızı)

A.R.: 5 YR 3/4 (koyu kırmızımsı kahverengi)

Kat. No. 4

Çiz. No. 4

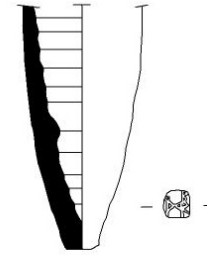
Ölçüleri:

h: 10.8 cm. r: 0.8 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı yumuşak hamur.

H.R.: 5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı)

Çizim 4

Kat. No. 5

Çiz. No. 5

Ölçüleri:

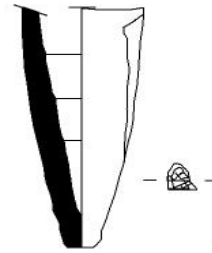
h: 10.8 cm. r: 0.8 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kireç katkılı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

Çizim 5

A.R: 7.5 YR 2/0 (siyah)

Kat. No. 6

Çiz. No. 6

Ölçüleri:

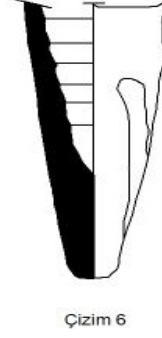
h: 8.9 cm. r: 0.4 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı, sert hamur.

H.R: 2.5 YR 4/8 (kırmızı)

A.R: 2.5 YR 2.5/0 (siyah)

Kat. No. 7

Çiz. No. 7

Ölçüleri:

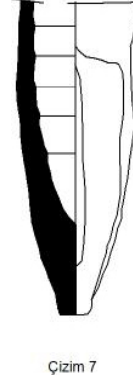
h: 9.7 cm. r: 0.5 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kireç katkılı sert hamur.

H.R: 5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı)

A.R: 5 YR 3/2 (koyu kırmızımsı kahverengi)

Kat. No. 8

Çiz. No. 8

Ölçüleri:

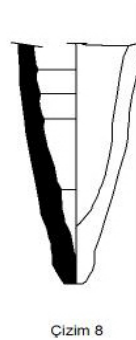
h: 8.4 cm. r: 0.7 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince taşçık ve mika katkılı orta sert hamur.

H.R: 5 YR 5/6 (sarımsı kırmızı)

A.R: 2.5 YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Kat. No. 9

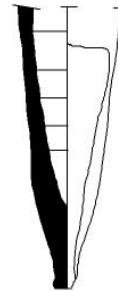
Çiz. No. 9

Ölçüleri:

h: 9.6 cm. r: 0.45 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve

kumlu sert hamur.

H.R.: 5 YR 4/6 (sarımsı kırmızı)

A.R.: 2.5 YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Kat. No. 10

Çiz. No. 10

Ölçüleri:

h: 9.9 cm. r: 0.45 cm.

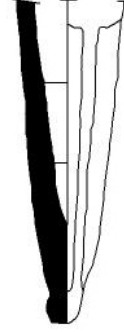
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kumlu sert hamur.

H.R.: 5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı)

A.R.: 2.5 YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 10

Kat. No. 11

Çiz. No. 11

Ölçüleri:

h: 9.6 cm. r: 0.45 cm.

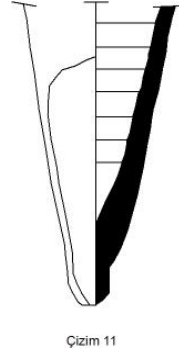
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 5/8 (kırmızı)

A.R.: 2.5 YR 5/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 11

Kat. No. 12

Çiz. No. 12

Ölçüleri:

h: 8.0 cm. r: 0.25 cm.

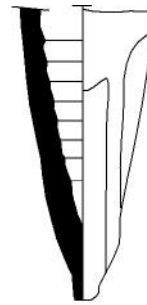
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kumlu sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 5/6 (kırmızı)

A.R.: 2.5 YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 12

Kat. No. 13

Çiz. No. 13

Ölçüleri:

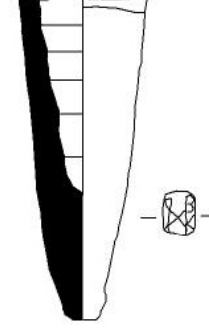
h: 9.3 cm. r: 0.45 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

A.R.: 7.5 YR 2/4 (siyah)

Çizim 13

Kat. No. 14

Çiz. No. 14

Ölçüleri:

h: 9.2 cm. r: 0.45 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kireçli sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 5/6 (kırmızı)

A.R.: 2.5 YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 14

Kat. No. 15

Çiz. No. 15

Ölçüleri:

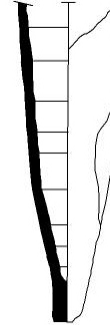
h: 12.1 cm. r: 0.6 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı, sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 7/6 (kırmızımsı sarı)

A.R.: 7.5 YR 3/0 (koyu gri)

Çizim 15

Kat. No. 16

Çiz. No. 16

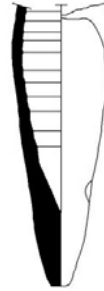
Ölçüleri:

h: 13.3 cm. r: 0.65 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 5 YR 5/6 (sarımsı kırmızı)

Çizim 16

A.R.: 5 YR 3/1 (koyu gri)

Kat. No. 17

Çiz. No. 17

Ölçüleri:

h: 10.0 cm. r: 0.6 cm.

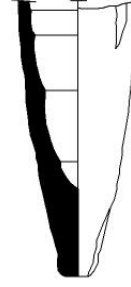
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kireç katkılı orta sert hamur.

H.R.: 5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı)

A.R.: 5 YR 5/2 (kırmızımsı gri)

Çizim 17

Kat. No. 18

Çiz. No. 18

Ölçüleri:

h: 8.9 cm. r: 0.5 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kireç katkılı orta sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 6/8 (açık kırmızı)

A.R.: 2.5 YR 2.5/0 (siyah)

Çizim 18

Kat. No. 19

Çiz. No. 19

Ölçüleri:

h: 9.8 cm. r: 0.5 cm.

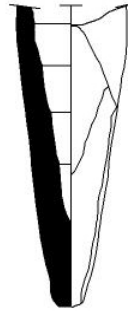
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı orta sert hamur.

H.R.: 5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı)

A.R.: 5 YR 5/2 (kırmızımsı gri)

Çizim 19

Kat. No. 20

Çiz. No. 20

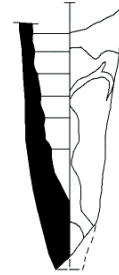
Ölçüleri:

h: 10.7 cm. r: - cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı

Çizim 20

orta sert hamur.

H.R.: 5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı)

A.R.: 5 YR 4/2 (koyu kırmızımsı gri)

Kat. No. 21

Çiz. No. 21

Ölçüleri:

h: 13.4 cm. r: 0.3 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı orta sert hamur.

H.R.: 10 R 4/8 (kırmızı)

A.R.: 5 R 4/6 (kırmızı)

Çizim 21

Kat. No. 22

Çiz. No. 22

Ölçüleri:

h: 8.0 cm. r: 0.6 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı, orta iyi pişmediği için gri kalmış orta sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 4/8 (kırmızı)

A.R.: 2.5 R 5/6 (kırmızı)

Çizim 22

Kat. No. 23

Çiz. No. 23

Ölçüleri:

h: 9.6 cm. r: 1.0 cm.

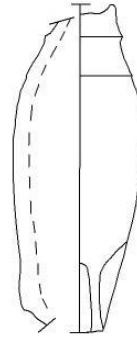
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve kireçli sert hamur.

H.R.: 5 YR 5/6 (sarımsı kırmızı)

A.R.: 2.5 R 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 23

Kat. No. 24

Çiz. No. 24

Ölçüleri:

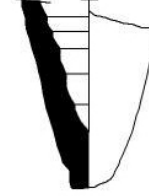
h: 9.6 cm. r: 1.0 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Gözenekli, bol ince mikalı orta sert hamur.

H.R.: 10 R 4/8 (kırmızı)

Çizim 24

Kat. No. 25

Çiz. No. 25

Ölçüleri:

h: 9.6 cm. r: 0.5 cm.

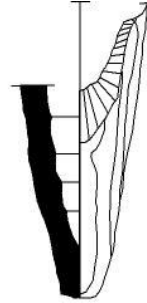
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve taşçık katkılı sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 5/4 (kırmızımsı kahverengi)

A.R.: 5 YR 3/1 (koyu gri)

Çizim 25

Kat. No. 26

Çiz. No. 26

Ölçüleri:

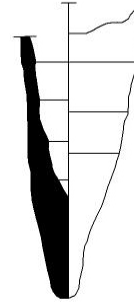
h: 12.1 cm. r: 0.5 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, bol ince mikalı sert hamur.

H.R.: 10 R 4/8 (kırmızı)

Çizim 26

Kat. No. 27

Çiz. No. 27

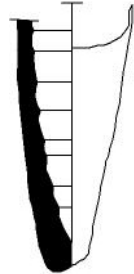
Ölçüleri:

h: 8.3 cm. r: 0.65 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı ve taşçık katkılı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

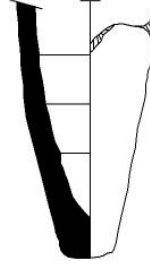
Çizim 27

Kat. No. 28

Çiz. No. 28

Ölçüleri:

h: 9.7 cm. r: 0.9 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı, sert hamur.H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

Çizim 28

Kat. No. 29

Çiz. No. 29

Ölçüleri:

h: 8.5 cm. r: 0.6 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mika ve kalsit katkılı sert hamur.H.R.: 7.5 YR 4/4 (açık kırmızı)

Yüzeyi pişmeden dolayı 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

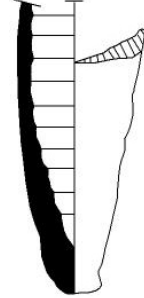
Çizim 29

Kat. No. 30

Çiz. No. 30

Ölçüleri:

h: 10.7 cm. r: 0.4 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.H.R.: 5 YR 7/6 (kırmızımsı sarı)A.R.: 5 YR 3/1 (koyu gri)

Çizim 30

Kat. No. 31

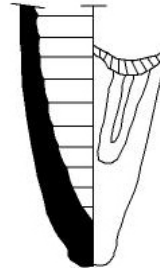
Çiz. No. 31

Ölçüleri:

h: 8.2 cm. r: 0.3 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı orta sert hamur.H.R.: 7.5 YR 4/10 (koyu gri)A.R.: 2.5 YR 4/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 31

Kat. No. 32

Çiz. No. 32

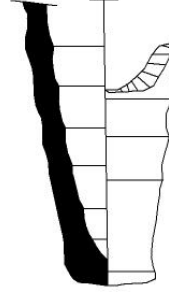
Ölçüleri:

h: 10.6 cm. r: 0.8 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Gözenekli, çok az ince mika ve kireç katkılı sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 5/6 (kırmızı)

Çizim 32

Kat. No. 33

Çiz. No. 33

Ölçüleri:

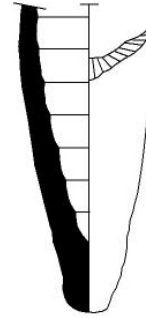
h: 10.9 cm. r: 0.4 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 2.5 YR 4/6 (kırmızı)

A.R.: 2.5 R 5/4 (kırmızımsı kahverengi)

Çizim 33

Kat. No. 34

Çiz. No. 34

Ölçüleri:

h: 10.1 cm. r: - cm.

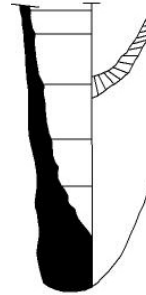
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı, sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

Yüzey rengi pişirmeden dolayı 7.5 YR 4/2

(koyu kahverengi)

Çizim 34

Kat. No. 35

Çiz. No. 35

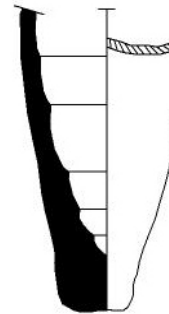
Ölçüleri:

h: 9.7 cm. r: - cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 5 Y 5/6 (sarımsı kırmızı)

Çizim 35

Kat. No. 36

Çiz. No. 36

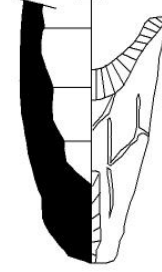
Ölçüleri:

h: 10.2 cm. r: 0.8 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik. Yüzeyinde pişirmeden dolayı aşırı miktarda çatlaklar oluşmuş.

Hamur: Gözenekli, bol ince mikalı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

Çizim 36

Kat. No. 37

Çiz. No. 37

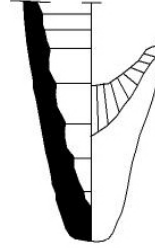
Ölçüleri:

h: 9.1 cm. r: 0.6 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Hamur: Çok az ince mikalı katkılı sert gözeneksiz hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/10 (koyu gri)

Çizim 37

Kat. No. 38

Çiz. No. 38

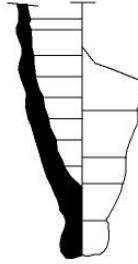
Ölçüleri:

h: 10.2 cm. r: 0.6 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Hamur: Oldukça gözenekli, yoğun miktarda ince mikalı orta sert hamur.

H.R.: 5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı)

Çizim 38

Kat. No. 39

Çiz. No. 39

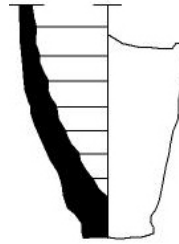
Ölçüleri:

h: 7.5 cm. r: 0.8 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mika ve kum katkılı sert hamur.

H.R.: 5 YR 5/6 (sarımsı kırmızı)

Çizim 39

Kat. No. 40

Çiz. No. 40

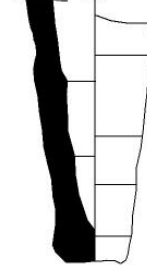
Ölçüleri:

h: 9.4 cm. r: 1.1 cm.

Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Hamur: Gözenekli, çok az ince mika, taşçık ve kireç katkılı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 5/6 (koyu kahverengi)

Çizim 40

Kat. No. 41

Çiz. No. 41

Ölçüleri:

h: 7.2 cm. r: 0.6 cm.

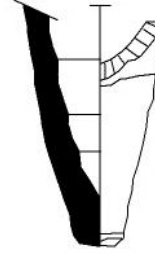
Durumu: Gövdesinin üst kısmı kırık ve eksik.

Üzerinde akıtma boya izleri.

Hamur: Çok az gözenekli, çok az ince mikalı sert hamur.

H.R.: 7.5 YR 4/0 (koyu gri)

A.R.: 7.5 YR 2/0 (siyah)

Çizim 41

Fotoğraflar

Kaynakça

- Atik, N., *Die Keramik aus den Südthemen von Perge, IstMitt. Beiheft* 40, 2003, Tübingen.
- Baldoni, D. – C. Franco, “Unguentaria tardoantichi di Iasos”, *RdA* XIX, 2003, s.121-128.
- Baldoni, D., “Unguentaria tardoantichi di Iasos: addentum”, *Quaderni Friulani Di Archeologia* IX, s.131-137.
- Blake-Edmonds 1998: Blake, E. C. – Edmonds, A. G., *Biblical Sites in Turkey*.
- Cottica, D., “Ceramiche Bizantine Dipinte ed Unguentari tardo antichi dalla ‘Casa dei Capitelli Ionici’ a Hierapolis”, *RdA* XXI, 81-90.
- Cottica, D., “Unguentari tardo antichi dal Martyrion di Hierapolis, Turchia”, *MÉFRA* 112/2, 999-1021.
- Davidson G. R. *The Minor Objects, Corinth XII, Princeton, New Jersey*.
- Degeest, R., “Some Late Roman Unguentaria in Sagalassos”, M. Waelkens, J. Poblome (ed.), *Sagalassos II. Report on the Third Excavation Campaign of 1992, Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae* 6, Leuven: Leuven University Press, 183-189.
- Degeest, R., *The Common Wares of Sagalassos, Typology and Chronology, Studies in Eastern Mediterranean Archaeology* 3, Turnhout.
- Degeest, R. - R. Ottenburgs - H. Kucha - W. Viaene - P. Degryse - M. Waelkens, “The Late Roman unguentaria of Sagalassos”, *BaBesch* 74, 247-262.
- Des Courtils, J. - D. Laroche, “Ksanthos et le Letoon. Rapport sur la Campagne de 1999”, *Anatolia Antiqua* 8 (2000), s.227-241.
- Des Courtils, J., “Ksanthos, Rapport Sur La Campagne De 2000”, *Anatolia Antiqua* 9 (2001), s.227-241.
- Diederichs, C., *Céramiques Hellénistiques, Romaines et Byzantines, Salamine de Chypre* IX, Paris, 1980.
- Dottwerweich, U., “Unguentarien mit kuppelförmiger Mündung aus Knidos”, U Mandel - R. Özgan v.d. (ed.) *Knidos – Studien, Band 1*, 1999, s. 89 - 102.
- Dündar, E., *Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2006.
- Eisenmenger, U. - Zäh, A., “Ampullae tardoantiche dell’Asia Minore. Nuovi esempi da Cnido e Limyra”, *Quaderni Friulani di Archeologia* IX, 1999, 113-130.
- Eisenmenger, U., “Late Roman Pottery in Limyra (Lycia)”, C. Abadie-Reynal (ed.), *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronde d’Istanbul, Varia Anatolica* XV, 2003, s.193-196.
- Fink, W., “Das Frühbyzantinische Monogramm. Untersuchungen zu Lösungsmöglichkeiten”, *JbÖByz* 30, 1981, s.75-86.
- Firat, N., *Perge Konut Alanı Keramiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1999.
- Firat, N., “Perge Konut Alanı Kullanım Keramiği”, C. Abadie-Reynal (ed.), *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronde d’Istanbul, Varia Anatolica* XV, 2003, s.91-95.
- Gassner, V., *Das Südtor der Tetragonos-Agora: Keramik und Kleinfunde*, *FiE* 13/1/1, Wien, 1997.
- Grünwald, M., “Kleinfunde aus den Kenotaphgrabungen 1973 und 1974”, J. Ganzert (Hrsg.), *Das Kenotaph Für Gaius Caesar in Limyra, IstForsch* 35, 1984, s.23-64.
- Gruenbart, M. – S. Lochner-Metaxas, “Stempel(n) in Byzanz”, W. Hörandner – J. Koder – M. Stassinopoulou (Hrsg.), *Wiener Byzantinistik und Neogräzistik. Beiträge zum Symposium 40 Jahre Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien im Gedenken an Herbert Hunger. Wien 4.-7. Dezember 2002. (Byzantina et Neograeca Vondobonensa 24)*, Wien, 2004, s.177-189.
- Hall, A. S., “R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 9 The Milyadeis and Their Territory” *AnatSt.* 36, 1986, s.13-157.
- Hayes, J. W., “A Seventh-Century Pottery Group”, *DOP* 22, 1968, s.203-216.

- Hayes, J. W. , “A New Type of Early Christian Ampulla”, *BSA* 66, 1971, s.243-248.
- Hayes, J. W., *Excavations at Saraçhane in İstanbul 2, The Pottery*, Princeton, 1992.
- Isler, H. P., “Heraion von Samos: Eine Frühbyzantinische Zisterne”, *AM* 84, 1961, s.202-230.
- Laflı, E., “Spätantik-frühbyzantinischen Tonunguentarien Aus Seleukeia Sidēra in Psidien (Südwesttürkei)”, *Proceedings of the First International Conference on Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry (Barcelona, 14-16 March 2002)*, *BAR International Series 1340*, 2005, s.667-679.
- Laflı, E., “Erster Vorläufiger Bericht Über Die Römisch-Kaiserzeitlichen und Spätantiken Keramikfunde Aus Antiochia in Psidien: Spätantik-Frühbyzantinischen Tonunguentarien”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 21/2, 2005, s.175-188.
- Lochner, S. - R. Sauer - R. Linke, “Late Roman Unguentaria? - A Contribution to Early Byzantine Wares From the View of Ephesus”, *Proceedings of the First International Conference on Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry (Barcelona, 14-16 March 2002)*, *BAR International Series 1340*, s.647- 654.
- Mango, C. A., “Byzantine Brick Stamps”, *AJA* 54/1, 1950, s.19-27.
- Mansel, A. M., “Side 1947 - 1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları”, *KST*, 1978, s.74-89.
- Metaxas, S., “Frühbyzantinische Ampullen und Amphoriskoi aus Ephesos”, F. Krinzinger (Hrsg.), *Spätantike und mittelalterliche Keramik aus Ephesos (Archaeologische Forschungen 13)*, Wien, 2005, s. 67-123.
- Minçev, A., “Early Byzantine pottery ampullae from Odessos”, *Bulletin du Musée National de Varna* 28/43, 1992, s.126-136.
- Mitsopoulos-Leon, V., "Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos Kleifunde. 1.Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit, *FiE* 9/2/2, Wien, 1991.
- Ötüken, S. Y., “Likya Bölgesi’ndeki Kazı ve Yüzey Araştırmaları Çerçevesinde Ortaçağ Seramikleri”, *Adalya* VI, 2003, s.233-250.
- Ötüken, S. Y., “2002 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları”, *Adalya* VIII, 2005, s.263-285.
- Özhanlı, M., - Şen, Z., “Side’den Geç Roma Unguentariumları”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi* X (2007/2), s.141-155.
- Özüdoğru Ş. - DüNDAR E., “Kıbyra Geç Roma - Erken Doğu Roma Dönemi Mühürlü Unguentariumları”, *Olba* XV, 2006, s.145-178.
- Rautman, M. L., “Two Late Roman Wells at Sardis”, *The Annual of the American Schools of Oriental Research* 53, 1995, s.37-84.
- RE: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*.
- Riley, J., “The Pottery From the First Session of Excavation in the Caesarea Hippodrome”, *BAJOR* 218, 1975, s.25-63.
- Riley, J., “Coarse Pottery”, Lloyd, J. A., (ed.), *Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice) 2, Libya Antiqua Suppl. 5*, Tripoli, 1979, s.91-467.
- Robinson, H. S., *The Pottery of the Roman Period, Athenian Agora V*, Princeton, 1959.
- Smith, W., *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, London, 1870.
- Şimşek, C. - Duman, B., “Laudikeia’da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları”, *Adalya* X, 2007, s.285-3007.
- Tulay, A. S., “Aphrodisias Müzesi Bahçesi Kurtarma Kazısı-1990”, *Müze Kurtarma Kazıları Semineri* II, 29-30 Nisan 1991 Ankara, s.147-166.
- Türker, A. Ç., *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında (1989-2000) Ortaya Çıkarılan Bizans Dönemi Sırsız Seramikleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2004.
- Türker, A. Ç., “Myra’da Aziz Nikolaos’un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar”, *Adalya* VIII, 2005, s.311-328.

Türker, A. Ç., “Myra Seramik Hamur Guruplarının Kap Tipleri İle Değerlendirilmesi”, *Adalya* IX, 2006, s.117-148.

Vroom, J., “The Late Roman - Early Byzantine Finds from the Excavations at the Eastern City of Limyra”, şurada: J. Borchardt, “Bericht der Grabungskampagne in Limyra 1997”, Kazı Sonuçları Toplantısı 20/2, 1998, s.143-145.